

Sosyal Psikoloji El Kitabı

Genel Editör ve

Proje Yürütücüsü

Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer

Editörler

Doç. Dr. Ekmel Geçer

Dr. Öğr. Üyesi Meryem Serdar

Yazarlar

Dr. Öğr. Üyesi Murat Yıldırım

Arş. Gör. Dr. Güler Güneş Aslan

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Akgül

Öğr. Gör. Zeki Gözaydın

Prof. Dr. Kıvanç Nazlım Tüzel Uraltaş

Arş. Gör. Erdem Varol

Dr. Öğr. Üyesi Meryem Serdar

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahim Güler

Doç. Dr. Ekmel Geçer

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Arıcı Özcan

Psikolog / Diyetisyen Hatice Kübra Işıldar

Doç. Dr. Nesrin Akıncı Çötök

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Karaman

Uzman Psikolog Betül Sena Meral

Uzman Psikolog Enise Akgül

Doç. Dr. Ahmet Özalp

Doç. Dr. Ali Murat Kırık

Dr. Öğr. Üyesi Serra Orkan

ISBN: 978-625-7305-13-6

1. Baskı

Mart, 2021 / Ankara

2000 Adet

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 379

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitaptaki bölümlerin hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ..... 3

BÖLÜM 1

SOSYAL PSİKOLOJİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE
TEMEL KAVRAMLAR..... 9

Murat Yıldırım

BÖLÜM 2

SOSYAL PSİKOLOJİDE KULLANILAN YÖNTEMLER..... 27

Güler Güneş Aslan

BÖLÜM 3

KİMLİK VE BENLİK..... 49

Ömer Akgül

3

BÖLÜM 4

TUTUM VE DAVRANIŞLAR..... 63

Zeki Gözaydın

BÖLÜM 5

TUTUM DEĞİŞİMİ: İLETİŞİM VE PROPAGANDA..... 83

Kıvanç Nazlım Tüzel Uraltaş - Erdem Varol

BÖLÜM 6

SOSYAL ETKİ(LEŞİM)..... 101

Meryem Serdar

BÖLÜM 7

GRUPLAR VE GRUP DİNAMİĞİ..... 131

Abdurrahim Güler

BÖLÜM 8

İLETİŞİM PSİKOLOJİSİ BAĞLAMINDA LİDERLİK..... 155

Ekmel Geçer

BÖLÜM 9

ÖNYARGI VE KALIPYARGI..... 173
Neslihan Arıcı Özcan - Hatice Kübra Işıldar

BÖLÜM 10

SALDIRGANLIK..... 205
Nesrin Akıncı Çötök

BÖLÜM 11

İNSANIN ÖZÜ SORUNU VE İYİLİK DAVRANIŞI İLE İLGİLİ
YENİ PARADİGMA..... 225
Mahmut Karaman - Betül Sena Meral

BÖLÜM 12

YAKINLAŞMA, ÇEKİCİLİK VE AŞK..... 267
Enise Akgül

BÖLÜM 13

İNANÇLAR..... 285
Ahmet Özalp

BÖLÜM 14

OLAĞANDIŞI DURUMLARDA İLETİŞİM,
İNFODEMİ VE TOPLUM PSİKOLOJİSİ:
KORONAVİRÜS PANDEMİSİ ÖRNEĞİ..... 309
Ali Murat Kırık - Serra Orkan

YAZAR ÖZGEÇMİŞLERİ..... 327

ÖNSÖZ

Bu kitabın ortaya çıkış serüveni, sosyoloji ve psikoloji konularına ilgi duyan uzmanların bir araya gelmesiyle başladı. Sosyal psikolojiyi öğrenmek ve toplumsal ya da bireysel tartışmaları daha güçlü bir perspektifle analiz etmek isteyen herkesin anlayabileceği bir eser hayal ettik. Aynı zamanda lisans ve lisansüstü öğrencilerine bilimsel bir temel oluşturabilecek bir kitap olmalıydı. Daha sonra; iletişim, sosyal etki, tutumlar, grup davranışı ve siyaset psikolojisi gibi özellikle sosyal psikolojinin kapsamına giren alanlarda çalışmaları yoğunlaşmış akademisyenlerin katkı sunmayı kabul etmeleriyle elinizdeki kitap oluştu. Elbette ki zor, uzun ve zahmetli bir süreçti. Ancak uzun soluklu bir çalışmanın sonucunda böyle bir eserin ortaya çıkmış olması hem editörlere hem de bölümleriyle multi-disipliner bir bakış açısının oluşumuna katkı sunan akademisyenlere karşılaştıkları yorgunlukları unutturdu.

Aslında elinizdeki anlamlı çalışma, bilim insanlarının özellikle kendi alanlarına dair sordukları soruların bir cevabı olarak da ele alınabilir. Yıllardır tartışılan konulara değinilecek, onlara bireysel bir bakış açısı ile katkı sunulacak ve soruların cevapları anlaşılır bir dille ifade edilecekti. Psikologlar ve sosyologlar olarak ülkemizin temel toplumsal sorunlarını ne kadar biliyoruz? Bu sorunların çözümü için “bilmek isteyen”lere neler anlatabiliriz? Diğer bir aktarımla, mesela sıklıkla tartışılan ayrımcılık, azınlık hakları, nefret söylemi, ırkçılık, toplumsal eylem, toplumsal cinsiyet, politik ideolojiler gibi konularda ilgililere neler söyleyebiliriz? Reklam, ikna, propaganda ve lider yönlendirmeleri bireyi ve toplumu hangi yönden nasıl etkiler? Toplumun içindeki farklı gruplar birbirlerini anlamakta neden zorlanıyorlar ve sosyal psikoloji bu çatışma için neler önerebilir?

Sosyal psikoloji; daha çok psikolojinin alt alanı olarak, kişinin içinde bulunduğu toplumla olan ilişkisini, diğer birey ve gruplarla olan etkileşimini ve onu önemli ölçüde etkileyen tecrübeleri farklı açılardan değerlendirerek ona yeni bir ufuk açmaya çalışır. Başka bir ifadeyle sosyal psikoloji; bireyin, diğer bireylerle olan ilişkisi bağ-

lamında onları etkileme ve bu çift yönlülükte onlardan etkilenme biçimlerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Bu alan, diğer alanlarla paralel bir biçimde gelişme göstermekte ve mesela televizyonculuk, haber üretimi, politika ve uluslararası ilişkilerin konularına da ışık olmaktadır. Algı, tutum ve bireysel motivasyonların saptanmasına, istenen tutum ve davranış değişikliğinin oluşmasında gerekli olacak yöntemlerin belirlenmesine ve bu süreçte hangi değişkenlerin etkili olup olmadığının bulunmasına hem kuramsal hem de araştırma yöntemleri ile katkı sunmaktadır. Bunu yaparken de diğer pek çok sosyal bilim gibi; sosyoloji, iletişim, hukuk, ekonomi, antropoloji ve bazen de biyoloji çalışmalarından faydalanarak kişinin çok yönlü bir bakış açısına sahip olmasına öncülük etmektedir. Aslında mevzu edilen bu çok yönlülüğün kendisi sosyal psikolojinin aynı zamanda önemini de vurgulamaktadır. Çünkü toplumsal ve bireysel problemlerin çözümü sadece bir disiplinin çalışmaları ile çözülmesi imkânsızdır. Bilim insanları; kaçınılmaz olarak, söz gelimi, bireyler arası ilişkilerdeki aksamaları çözmek için iletişimden, iklim ve toplumsal etkileşim hakkında değerlendirme yapmak için coğrafyadan ve toplumsal çatışmaların kökenini bulabilmek için tarihten faydalanacaktır. Sosyal psikoloji; bu bağlamda iletişim, siyaset, sosyoloji ve davranış bilimlerinin konuları ile yakın ilişki içerisinde olmakla birlikte; coğrafya, tarih ve biyoloji gibi bilimlerle de ortak konular paylaşmaktadır.

Söz konusu edilen çok yönlülük ışığında bu çalışma on dört (14) bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Murat YILDIRIM “sosyal psikolojinin tarihsel gelişimi ve temel kavramlar”ına değinerek sosyal psikolojinin bir bilim olarak ele alınmasının ve temel kavramlarının anlaşılmasına katkı sundu. Tarihsel olarak 1900’lerin başına kadar giden deneysel çalışmalara ve II. Dünya Savaşı sonrası travmaların anlaşılmasında sosyal psikolojinin önemine değinerek birinci bölümü bu alanın temel kavramları olan tutum, ön yargı, itaat ve saldırganlık gibi tanımlamalarla devam ettirdi. İkinci bölümde Güler Güneş ASLAN “Sosyal Psikolojide Kullanılan Yöntemler” başlığıyla bu alanda kullanılan araştırma yöntem ve ilgili kavramlara değinerek bilimsel bir çalışma için gerekli olan temel metotları akıcı bir dille anlattı. Ömer AKGÜL ise üçüncü bölümde “kimlik ve benlik” konusunu inceleyerek bebeklikten yaşlılığa kişiliğin gelişimini aktardı ve son zamanlarda sıklıkla tartışılan “z kuşağı”na ve gençliğin gelecek algısına özel bir yer ayırdı.

Zeki GÖZAYDIN, sosyal psikolojinin en sık tartışılan konularından biri olan “tutum ve davranışlar”ı ele alarak ilgili kavramları, aralarındaki ilişkiyi ve tutumun bileşenlerini detaylı bir biçimde açıkladı. Nazlım Tüzel URALTAŞ ve Erdem VAROL’un birlikte kaleme aldığı “İletişim ve Propaganda: Tutum Değişikliği ve İkna” bölümünde ise hem iletişimcilerin hem de psikologların gözüyle propaganda ve çeşitleri anlatılarak geniş bir iletişim perspektifiyle ikna, tutum değişikliği ve halkla ilişkiler kavramları sosyo-psikolojik açıdan değerlendirildi. Altıncı bölümde ise aynı zamanda okuduğunuz kitabın editörlerinden biri olan Meryem SERDAR; “sosyal etki” konusunu uyma ve itaat kavramları merkezinde klasik deneyler üzerinden ele alarak değişen sosyal etki biçimlerini ise kitle iletişimi ve sosyal medya bağlamında tartıştıktan sonra azınlık etkisine de yer verdi. Yedinci bölümde “gruplar ve grup dinamiği”ni çalışan Abdurrahim GÜLER; sosyal ilişkilerde ortaya çıkan davranış biçimlerini sosyal kaytarma, sosyal kimlik, norm ve rol kavramları etrafında tartıştı. Kitabın diğer editörü olan Ekmel GEÇER, sekizinci bölümde “iletişim psikolojisi bağlamında liderlik” kavramını ele aldı ve liderliğe güç ve politika çerçevesinde değindikten sonra yeni liderlik anlayışlarını dijital teknolojiler ve sosyal medya bağlamında değerlendirdi. Neslihan Arıcı ÖZCAN ve Hatice Kübra İŞILDAR’ın beraber yazdıkları “ön yargı ve kalıp yargı” bölümünde iki kavram arasındaki benzerlik ve farklılıklar tartışıldı; ayrıca bu tutumların oluşmasına neden olan sosyal ve kültürel çevreden bahsedilerek ırkçılık, ayrımcılık ve eşitsizlik gibi toplumsal konular etraflıca açıklandı.

Nesrin Akıncı ÇÖTOK’un yazdığı “saldırancılık” bölümünde şiddet kavramı ve türleri sosyolojik bir perspektiften değerlendirildi; bunun yanında şiddetin ortaya çıkmasına neden olan engellenme, öğ alma, rahatsız edilme ve rekabet gibi kavramlar irdelendi. Mahmut KARAMAN ile Betül Sena MERAL’in birlikte kaleme aldıkları on birinci bölümde bir diğer sosyal davranış biçimi olan iyilik davranışı/özgeci davranışın kökenleri irdelendi. Diğer yandan klasik psikoloji ekollerinde ve sosyal psikoloji ekollerinde iyilik davranışını açıklama biçimleri ele alınarak güncel yaklaşımlarda iyilik davranışını açıklayan paradgimalar değerlendirildi ve son olarak iyilik davranışının toplumsal tezahürü olan gönüllülük çalışmaları ele alındı. Enise AKGÜL on ikinci bölümde “yakınlaşma, çekicilik ve aşk” meselelerine eğildi. Söz konusu kavramları psikanalitik, psi-

kodrama, bağlanma, evrim, sosyal rol ve fiziksel çekim kuramlarına göre açıkladı. “İnançlar” konusunu bireysel ve toplumsal bir bakış açısıyla analiz eden Ahmet ÖZALP; sosyal etki, aile, konformite ve atıf ilişkileri bağlamında kişinin “inanç” ile olan serüvenini detaylı bir şekilde açıkladı. On dördüncü ve son bölümde Ali Murat KIRIK ve Serra ORKAN daha güncel bir konuyu merkeze aldı ve korona virüsü ele alan bir çalışma yaptılar. “Olağandışı Durumlarda İletişim, İnfodemi ve Toplum Psikolojisi: Korona Virüs Pandemisi Örneği” başlığıyla, bir kaos döneminde oluşan bilgi karmaşasını ve bu karmaşadan çıkış yollarını anlatarak felsefi ve sosyolojik bir alt yapıyla geleneksel ve yeni medya teknolojileri üzerinden aktarılan bilginin gerçekliğini sorguladılar.

Türkiye’nin farklı üniversitelerinden farklı akademisyen ve uzmanların katkısı ile oluşan “Sosyal Psikoloji” kitabının bilim dünyasına bir nebze de olsa katkısı olmasını temenni ederiz. Mümkün olduğunca çok yönlü bir bakış açısıyla sunmaya çalıştığımız kavramların, yukarıda sorduğumuz soruların cevaplanmasına ve okuyucuların bu cevaplarla bireysel ve toplumsal sorunları daha iyi değerlendirmesine yardımcı olması arzusundayız. Bu vesile ile elinizdeki kitabın yayımlanmasına detaylı ve öğretici çalışmalarıyla öncülük eden bölüm yazarlarımıza, yayın evimize ve bizi motive eden bilimsel üretim aşkına bir kez daha teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Ekmel Geçer
Dr. Öğr. Üyesi Meryem Serdar
İstanbul, 2020